

‘Wij hebben gezien’: een *vidimus*-tekening afgebeeld op een regentenportret door Jacobus Luberti Augustini

• R. J. A. TE RIJDT •

Het is begrijpelijk dat een kunstenaar voor hij – vooral bij een groepsportret – daadwerkelijk ging schilderen, vooraf zijn opdrachtgever(s) een goed beeld moest geven van wat er ging komen. Dat moet in veel gevallen zijn gebeurd aan de hand van een uitgewerkte tekening of ook wel door een schets in olieverf. Aan de hand van die *vidimus* (‘wij hebben gezien’) maakte de opdrachtgever dan zijn wensen voor veranderingen en aanvullingen kenbaar en deed hij de definitieve aanbesteding. Ook de schilder zal soms nog zijn eigen heroverwegingen erin verwerkt hebben. Zulke presentatietekeningen met de gehele compositie van een groeps- of familieportret zijn uit de Nederlandse 18de eeuw van slechts weinig portretschilders bekend (zie het artikel over Tibout Regters in dit nummer, pp. 9-37). Dat er bijna evenveel gemaakt moeten zijn als er geschilderde familie- en groepsportretten zijn gemaakt, ligt voor de hand. Bij portretten van enkele figuren zal dat veel minder nodig geweest zijn; daar kon een schilder gemakkelijk verwijzen naar eerdere door hem geschilderde stukken waarop gevarieerd ging worden.

Er bestaat één tot nog toe niet als

Afb. 1
JACOBUS LUBERTI
AUGUSTINI, *Vier regenten, de binnenvader en de secretaris van het Leprozenhuis te Amsterdam*, 1773. Doek, 172 x 208 cm. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. SK-C-586).

zodanig beschreven portretgroep uit die tijd waarop een *vidimus* in functie is weergegeven. Het betreft het portret van de vier regenten, de secretaris en de binnenvader (opzichter) van het Leprozenhuis te Amsterdam, geschilderd in 1773 door de in Haarlem werkzame Jacobus Luberti Augustini (1748-1822) (afb. 1).¹ Op de tafel, half onder het notulenboek, is een tekening afgebeeld die in zwart en wit krijt op grauw papier is uitgevoerd (afb. 2). De voorstelling is dezelfde als die van het schilderij. De houdingen van de vier regenten zijn zonder moeite te herkennen en zelfs het vel papier en het notulenboek zijn duidelijk herkenbaar. Op de ondermarge van de geschilderde tekening zette Augustini de namen van de voorgestelden, zodat op handige wijze voor het nageslacht werd vastgelegd wie op welke plaats is afgebeeld. De brief die de uiterst rechts weergegeven Daniël Nolthenius vasthoudt en waarnaar hij nadrukkelijk wijst, draagt zijn ondertekening en de datering *Amsterdam 18 Junij 1773*.

De compositie moet verhalender bedoeld zijn dan op het eerste gezicht lijkt. Uit de combinatie van de tekening en de nadrukkelijk afgebeelde uitgaande brief mag men afleiden dat het

Afb. 2
Detail van afb. 1.

moment is afgebeeld dat de regenten op basis van Augustini's tekening besloten hun groepsportret te laten uitvoeren. Die beslissing zal ongetwijfeld zijn genomen op een van de maandelijkse bijeenkomsten van het college. In juni 1773 had die plaats op de 16de. Blijkbaar heeft Nolthenius zijn brief aan Augustini met de definitieve opdracht twee dagen daarna geschreven. De schilder encenseerde het tafereel zodanig dat het lijkt alsof dit schrijven tijdens de regentenvergadering werd opgesteld of ter goedkeuring aan de heren werd voorgelezen.² In het *Resolutien- en Notulenboek* van de regenten van het Leprozenhuis over de jaren 1771-1775 is overigens geen enkele aantekening over het portret gemaakt, maar dat is niet ongewoon. Men beschouwde het laten maken van zo'n herinneringsstuk vaak als een particuliere zaak van de regenten. Zij betaalden de kosten gewoonlijk uit eigen zak (ongeveer 100 tot 150 gulden per persoon). Strict genomen gold het dan ook niet een besluit van de instelling die zij bestuurden, maar een persoonlijke, buiten de notulen te houden aangelegenheid. Over de opdracht en wording van een regentenportret is meestal niet veel meer te vinden in de notulenboeken dan het feit dat het stuk is afgeleverd, soms zelfs zonder vermelding van de naam van de schilder, en dat het door de regenten wordt aangeboden aan het instituut dat zij beheren.

De wijze waarop Augustini een (particulier) verhalend element inbracht is nogal ongewoon, zeker als we de regentenportretten buiten be-

schouwing laten waarop een soms ook met name bekende wees of andere hulpbehoevende is weergegeven die voor het college verschijnt. Een andere verhalende uitbeelding van een regentencollege waarvan het concept Augustini doet denken aan dat van Augustini, is een schilderij uit 1638 door Thomas de Keyser, *De Amsterdamse burgemeesters vernemen de aankomst van Maria de' Medici*.³ Alleen al het formaat maakt echter duidelijk dat dat stuk niet was bedoeld om als regentenportret in een openbare ruimte te hangen. Het was het in olieverf vervaardigde model voor de prent die Jonas Suyderhoef maakte op dezelfde grootte, mogelijk in opdracht van stadsadvocaat Cornelis van Davelaar die de burgemeesters de tijding bracht en de moeder van de Franse koning door Amsterdam begeleidde.

Augustini is een van de vele Nederlandse kunstenaars uit de 18de eeuw van wie geen figuurtekeningen bekend zijn. Het is opvallend dat er in 1773 zo weinig goede portretschilders in Amsterdam werkzaam waren dat een regentencollege uit die stad moest uitwijken naar een schilder in Haarlem die bovendien niet al te zeer gespecialiseerd was in portretten.

NOTEN

- 1 Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. SK-C-586; zie W. Loos e.a., *Het Galante Tijdperk. Schilderijen uit de collectie van het Rijksmuseum, 1700-1800*, Amsterdam (Rijksmuseum)/Zwolle 1995, nr. 26.
- 2 In het *Resolutien- en Notulenboek* van de regenten van het Leprozenhuis is in juni 1773 over het portret niets opgetekend (Gemeentearchief Amsterdam, PA 369, nr. 306), terwijl er helaas geen brievenboek uit deze jaren bewaard is van

deze instelling. Zie hierover ook A.C. Stil, 'Wat notulen over Amsterdamse groepsportretten vermelden', *Maandblad Amstelodamum* 72 (1985), pp. 25-31.

- 3 Paneel, 28,5 x 38 cm; Mauritshuis, Den Haag; zie Norbert Middelkoop (red.), cat. tent. *Kopstukken. Amsterdammers geportretteerd 1600-1800*, Amsterdam (Amsterdams Historisch Museum) 2002, nr. 47.